

MUSEIGUIDE

SÄTTERIET

Välkommen till Grafiska Museet! Första rummet innehåller sätteri och museets butik. Börja gärna med en rundvandring och se på våra maskiner och annan utrustning innan ni avslutar med ett besök i vår butik.

Här finns två bänkar med arbetsplatser för handsättare. Handsättaren sätter texten med lösa typer (bokstäver) och bygger ihop dem tillsammans med sätmaskinsrader och bilder till en tryckform. ►

▲ Arbetsbänkarna är av den ”nyare” modellen med plana arbetsytor. De ersatte i början av 1920-talet de snedställda arbetsbänkarna (se i utställningshallen), när sättning för hand av längre texter (oxsättning) ersattes av maskinsättning. Bänkarna kallas för regaler och innehåller flera kaster (lådor), där de olika typsnitten förvaras.

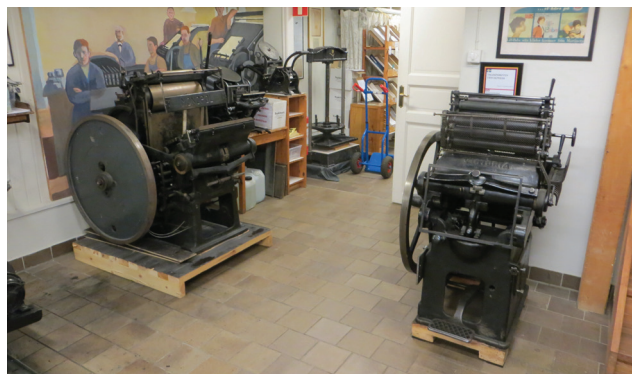
◀ Sätmaskinen konstruerades av tysken Ottmar Mergenthaler, verksam i USA, och hans maskin hette Linotype. Den första installerades på New York Times 1886. Den första i Sverige kom till Svenska Dagbladet 1898 och Linköping fick sin första sätmaskin på Östgöta Correspondenten 1901. Museets maskin är av fabrikat Intertype och är tillverkad omkring 1960. Med sätmaskinens införande ökade sättningshastigheten fem–sex gånger.

TRYCKERIET

◀ Museet har flera handpressar av bordsmodell. Där trycks huvudsakligen servetter, men även andra mindre trycksaker såsom tackkort, visitkort m m. Handpressarna är från 1800-talet och senare. Av utrymmesskäl står de även i sätteriet.

Museet har ytterligare tre handmatade pressar: En Victoria, som drivs av fottrampa, en Monopol och en Chandler & Price, som försetts med elmotor. ►

◀ Heidelbergspresen, allmänt kallad ”Vingen”, är sannolikt världens mest sålda press. Grundkonstruktionen kom redan 1914, men förbättrades fortlöpande. Pressen tillverkades i Tyskland fram till 1985 och därefter en tid i Tjeckoslovakien. Den används fortfarande på många tryckerier världen över. Pressen är vår enda automatiska, där pappret matas in och ut maskinellt.

Längst in i lokalen står en korrekturpress. Denna har använts främst för att göra avdrag för korrekturläsning och för att skicka korrektur till kunden för godkännande. Den är museets enda cylinderpress. Alla övriga är av typen digelpress, där man har en platt metallplatta, som trycker papperet mot den infärgade ytan (formen). ►

PAPPER och BOKBINDERI

Innanför tryckeriet finns en liten avdelning, där papper tillverkas för hand ett par dagar i veckan. Råvaran är i huvudsak bomull tillsammans med vatten och stärkelse. Bomullen mals i vår "holländare" som är en sorts kvarn. Också jeans-tyg och älgspilling används som råvara.

Längst in i borte rummet finns några exempel på bokbinderiutrustning samt exempel på olika sorters bokband.

UTSTÄLLNINGSHALLEN

Nu till andra änden av museet och utställningshallen, där äldre utrustning har samlats. Rakt fram finns material som visar hur en tidning producerades under "blytiden". Ett hundra år gammalt exemplar av Östgöta Correspondenten ligger uppslaget.

Längst in i lokalen finns en regal, som de såg ut när all text sattes för hand. Här visas också ett gjutinstrument för blytyper, som sannolikt är ganska likt det som Gutenberg konstruerade. *Skriv gärna något i vår Gästbok!*

På motsatta sidan står sättmaskinen Typograph från 1907. Den togs fram som ett billigare alternativ till Linotype och konstruerade av John R Rogers, som tidigare varit medarbetare till Ottmar Mergenthaler på Linotype.

På hurtsen bredvid ligger en digelplatta som beställts av G Björckegrens tryckeri i Linköping 1753. Digeln är den del av pressen som trycker pappret mot den infärgade tryckformen.

Mitt i bilden ser vi en Stanhopepress från 1847. Detta exemplar beställdes till Östgöta Correspondenten och tillverkades av Munkells Verkstäder i Eskilstuna.

Främst på bilden syns en gjutgryta. I den smältes blylegeringen och man göt plana stereotyper, till exempel material från annonsbyråer, illustrationer m m.

På bildskärmen i utställningshallen kan man se olika filmer om gammal tryckteknik och museets verksamhet.

Väggmålningarna i lokalerna är utförda 1985 av Pål Rydberg och Annika Elmqvist.

OM GRAFISKA MUSEET

Grafiska Museet drivs av en ideell förening, bildad 1994. Lokalen hyrs av kommunen via Friluftsmuseet Gamla Linköping. Allt arbete på museet utförs ideellt av ett 30-tal medlemmar. Verksamheten finansieras genom försäljning av enklare trycksaker, medlemsavgifter samt ekonomiska bidrag och anslag. Museet vill vara ett levande museum och använder gamla tryckpressar och blystilar för framställningen av trycksaker.

Tryckeriet ser ut som det kunde ha gjort fram till mitten av 1900-talet. Alla maskiner i sätteriet och tryckeriet fungerar

och används. Maskiner och utrustning har skänkts av flera företag och privatpersoner. Museet arbetar alltid enligt den uppfinning Johann Gutenberg gjorde i mitten av 1400-talet, en uppfinning som i huvudsak kom att bestå i 500 år. Den bestod i att gjuta enskilda bokstäver, som sedan sattes samman till ord och meningar. Efter tryckningen plockades bokstäverna tillbaka i sina lådor för att användas på nytt. En tryckform består av högt och lågt material. Man färgar in de uppstående ytorna och trycker ett papper mot detta och får på så sätt ett avtryck.

BUTIKEN

Stöd gärna museets verksamhet genom att handla i butiken. Vi trycker framför allt servetter men även en hel del andra enklare trycksaker, t ex bröllopsinbjudan och bröllopsprogram. Det går även att mot ett litet tillägg få personliga texter på servetterna.

Hittar du inte något att köpa i vår butik blir vi tacksamma om du stödjer museet med en slant i vår mjölkkruka.

**Grafiska Museet
i Gamla Linköping**

Rådmanngatan 3, 582 46 Linköping

Tel 013-31 86 19

grafiskamuseet@telia.com

www.tryckerimuseum.se